

Національна Академія педагогічних наук України
Інститут психології імені Г. С. Костюка
Лабораторія методології і теорії психології

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
Кафедра практичної психології

Київський університет імені Бориса Грінченка
Кафедра практичної психології

Харківський національний педагогічний університет імені
Г. С. Сковороди
Кафедра практичної психології

Академія наук вищої освіти України

Управління Державного департаменту пенітенціарної служби України
в Сумській області

Український північно-східний інститут прикладної та клінічної
медицини (м. Суми)

ОСОБИСТІСТЬ У КРИЗОВИХ УМОВАХ ТА КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ ЖИТТЯ

**МАТЕРІАЛИ І МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

19 – 20 лютого 2015 р.

Суми
Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка
2015

УДК 159.923+316.613.5]:316.4(082)

ББК 88.372я431

0 72

Рекомендовано Вченою радою СумДПУ імені А. С. Макаренка
(протокол № 6 від 26 січня 2015 р.)

Рецензенти:

Савчин М. В. – доктор психологічних наук, професор;
Москаленко В. В. – доктор філософських наук, професор.

Редакційна колегія:

Кузікова С. Б. – доктор психологічних наук, професор;
Щербакова І. М. – кандидат філософських наук, доцент;
Вертель А. В. – викладач;
Пасічник Н. О. – викладач.

0 72 Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя :
матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції [Суми,
19–20 лютого 2015 р.] / [за ред. : Кузікової С. Б., Щербакової І. М. та ін.]. –
Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – 300 с.

ISBN 978-966-698-189-2

У збірнику подаються тези доповідей учасників І Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя», що висвітлюють теоретико-методологічні та практичні результати досліджень проблем особистості в контексті її життєвого шляху, в умовах особистісних, міжособистісних і суспільних криз.

Конференція проводиться за ініціативи кафедри практичної психології Інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Редакційна колегія публікує тези в авторській редакції, залишаючи за учасниками конференції право відстоювати власну наукову позицію.

ISBN 978-966-698-189-2

УДК 159.923+316.613.5]:316.4(082)

ББК 88.372я431

© Колектив авторів, 2015

© Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015

Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя

ЗМІСТ

**РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ
В КРИЗОВИХ УМОВАХ ТА КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ ЖИТТЯ**

Балл Г. О. Засади слушної поведінки у складних ситуаціях: раціогуманістичний підхід.....	9
Алексєєва Ю. А. Психологічний аналіз співвідношення феноменів віри та надії у структурі особистості.....	13
Вертель А. В. Криза ідентичності в психоаналітичній антропології Ж. Лакана	15
Володарська Н. Д. Роль сучасної масмедійної культури в психологічній підтримці особистості в юнацькому віці	18
Галян І. М. Дослідження становлення системи цінностей особистості майбутніх педагогів: постановка проблеми	21
Даукша Л. М. Эмоциональный интеллект как фактор преодоления личностных кризисов и трудных ситуаций жизни	25
Дворніченко Л. Л. Справедливість як фундаментальна вимога адаптації особистості до критичних ситуацій життя	27
Дворніченко Л. Л., Шамугія Х. Д. Креативність як антикризова властивість особистості.....	30
Yehorova Vienn Dar'y The studies of psychological resources for self-evolution of personality	32
Завацький Ю. А. Проблема субъективного благополучия личности в браке	34
Зликов В. Л., Лукомська С. О. Поняття автентичності у гуманістичній психології	37
Камінська С. В. Криза професійної ідентичності як чинник професійної маргінальності фахівця.....	40
Кирпач Н. Б. Реформа системи освіти, як вирішення багатьох гострих психологічних проблем дитинства.....	42
Козир М. В. Формування інформаційної компетентності особистості в кризових умовах.....	45
Козлова І. Ненормативна життєва криза та психологічний стан особистості	48
Корякін О. О. Домінування та лідерство в кризових умовах та критичних ситуаціях життя	51
Кузікова С. Б. Життєва криза і саморозвиток особистості.....	53

Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя

Кузікова С. Б., Зливков В. Л. Автентичність і суверенність як умови збереження самості особистості у кризових умовах життя	56
Лебідь Є. О. Українська ідентичність у контексті «руського міра»	59
Лозова О. М. Методологічні аспекти дослідження дискурсу трансформаційної свідомості у кризових умовах розвитку суспільства.....	62
Лукомська С. О., Федан О. В. Автентичність у психоаналізі та екзистенціальній психології	65
Мотрук Т. О. Наукове та побутове ставлення до криз.....	68
Мотрук Т. О., Захарченко О. Ю. Психологічні складові формування професійної мобільності в умовах кризи вищої освіти України	70
Николаева Анна (Anna Nikolaeva). Проблема детской депривации в кризисных условиях развития общества.....	72
Пілецька Л. С. Соціально-психологічні особливості професійної мобільності особистості в умовах кризи.	73
Попович І. С. Соціальні очікування особистості в кризових умовах та критичних ситуаціях життя	76
Пшенична Л. В. Формування особистісної зрілості молоді як завдання соціалізації у вищій школі	80
Сердюк Л. З., Соколюк А. О. Розвиток професійних та особистісних якостей студентів під час навчання у ВНЗ	82
Степура Є. В. Деякі психологічні проблеми взаємодії людини та інформаційного простору в умовах суспільної кризи	84
Стець Г. Ю. Ризик як ситуативна характеристика поведінки особистості	86
Фейнер К. До розв'язання методологічної кризи дослідження музикальності і музичної обдарованості.....	89
Федорова Є. В. Криза національної ідентичності як відображення системної кризи в Україні	91
Чернявская Валентина (Valentyna Cherniavska). Механизмы формирования и последствия профессионального стресса.....	94
Чижиченко Н. М. Психологічні особливості розвитку саморегуляції поведінки особистості	96
Чуб І. А. Стресостійкість як умова конструктивного реагування рятувальників в критичних ситуаціях професійної діяльності	99
Шевченко К. О. Криза професійної ідентичності та формування фасилітативної компетентності педагога.....	100
Штагер Я. О. До питання про кризу культури афективної експресії та значення алекситимії у суспільній взаємодії.....	104

Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя

Щербак Т. І. Адаптаційні проблеми мігрантів.....	107
Щербак Т. І., Івахно Н. В. Депресія під час вагітності	109
Щербакова І. М. Духовна криза як результат персеверативних травм і конфліктів «духовної хірургії» кризового сьогодення.....	111
Щербакова І. М., Афанасьєв О. Г. Психологічні чинники переосмислення змісту професійної діяльності у процесі професійно-особистісного становлення вчителя	115
Ясинский Д. А. Изучение личности в рамках парадигмы «жизнь – смерть»	117

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ ТА КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ ЖИТТЯ

Блинова О. Є. Життєва криза сім'ї трудових мігрантів	121
Богомолова М. В. Профилактика и преодоление профессионального выгорания воспитателей.....	123
Єрмакова Н. О. Довіра до себе як складова психологічного благополуччя особистості в кризових умовах та критичних ситуаціях життя	127
Головіна О. Ю. Духовність як ресурс відновлення особистості у кризових умовах.....	130
Иванцова О. Н. Вынужденная миграция. Между небом и землёй	131
Кузииков Б. О. Организация командной работы как условие успешного решения задач.....	134
Кузікова С. Б., Іваненко А. Г. Дослідження стратегій соціально-психологічної адаптації студентів до нової життєвої ситуації	136
Кузікова С. Б., Фесенко О. Ю. Підліткова конфліктність як криза розвитку самосвідомості особистості.....	139
Кузікова С. Б., Хомуленко Т. Б. Суб'єктивне переживання часу як психосоматичний феномен	142
Пенькова О. І. Розвиток самовдосконалення особистості дитини у системі сімейно-родинних ціннісних орієнтацій	145
Перепелица А. В. Визначення стресогенних факторів при змінах професійного самовизначення.....	147
Радул И. Г., Дьяконов Г. В. Психологические особенности намерений эмиграции молодежи в условиях социального кризиса Украины.....	151
Стадник Г. А., Мягкова А. С. Перфекціонізм як фактор суїцидальної кризи	155

Шаповалова В. С. Особливості прояву страхів в залежності від індивідуально-типологічних властивостей особистості студента в процесі навчально-пізнавальної діяльності.....	157
Шестопалова Л. Ф., Кожевнікова В. А. Особливості трансформацій особистості у постраждалих внаслідок екстремальних подій.....	160
Яблонська Т. М. Особливості розвитку ідентичності дитини в сім'ї, що розпадається.....	163

РОЗДІЛ ІІІ. ПСИХОТЕРАПІЯ І ПСИХОКОРЕКЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ ТА КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ ЖИТТЯ

Бастун Н. А. Діти і підлітки з дисгармонійним інфантилізмом: невирішені питання діагностики та корекції.....	167
Василевська О. І. Казка як психотерапевтичний засіб у роботі з дітьми.....	171
Галян О. І. Образ «іншого» як механізм регуляції взаємодії психолога і клієнта.....	173
Гусениця Н. І. Психологічний супровід дітей підліткового віку в кризових умовах та критичних ситуаціях життя.....	176
Єльчанінова Т. М., Волкова О. Г. Стресогенність критичного періоду у студентів четвертого року навчання.....	179
Ємяшева М. Ю. Психологічні основи комунікативної компетентності в корекційно-логопедичній роботі.....	181
Журавель А. В. Особистість психолога як інструмент роботи з людьми, що переживають кризу.....	183
Івченко Г. О. Техніка пісочної терапії в роботі з дітьми, які переживають розлучення батьків.....	185
Карпенко З. С. Формування мобілізаційної готовності українського суспільства до протидії зовнішній агресії.....	187
Клібайс Т. В. Навчена безпорадність у дорослих: діагностика та корекція (майстер-клас).....	190
Коваленко Л. В. Медико-психологическое сопровождение семей, воспитывающих детей-инвалидов.....	191
Коваль Т. М. Психологічна підтримка дітей-переселенців.....	194
Куренкова А. В. Особливості дітей дошкільного віку, що проживали у родинах з кризовими умовами.....	197
Маланьїна Т. М. Вторинна травматизація та емоційне вигорання: ризики виникнення, стратегії попередження.....	198

Михайлюк І. В. Професійні стратегії розуміння особистості у кризовий період життя.....	200
Негрій І. О. Профілактична робота щодо запобігання девіантній поведінці учнів.....	203
Нечипоренко Н. В., Ковальова Л. В. Психологічний супровід дітей з обмеженими можливостями та їх сімей у складних життєвих обставинах.....	205
Пасічник Н. О. Специфіка допомоги родинам, які виховують дітей з мутичними проявами.....	208
Пасько К. М. Особливості переживання особистістю горя втрати близької людини.....	210
Рябоконь Н. О. Закономірності формування тривожно-депресивних розладів у дітей.....	213
Седих К. В. Актуалізація міфологічної сфери свідомості в період суспільно-політичної кризи.....	214
Стадник Г. А. Ресурси личности как фактор профилактики и борьбы с кризисными состояниями и критическими ситуациями жизни.....	219
Стець В. І. ПТСР: причини та особливості психотерапії.....	221
Стець В. І., Безушко О. Р. Психологічні особливості життєстійкості у юнацькому віці.....	225
Суценко О. М. Кризові умови та критичні ситуації життя батьків, які виховують дітей-інвалідів.....	227
Тарасова Т. Б. Стресостійкість особистості в системі цільових орієнтацій психологічної просвіти.....	230
Усик Д. Б. Особливості психологічної реабілітації людей з обмеженими можливостями.....	233
Усик Д. Б., Смицька О. В. Психологічний супровід розумово відсталих дітей.....	236
Черенщикова Д. В. Модель суб'єктно-ціннісного діапазону спілкування.....	240
Шевченко Н. Ф. Психологічна допомога особистості у подоланні кризи, викликаній хворобою.....	243

РОЗДІЛ ІV. ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ ТА КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ ЖИТТЯ

Вороненко О. П., Мороз Т. М. Вплив стресового стану пенітенціарних працівників на ефективність професійної діяльності.....	246
--	-----

Дем'янчук Н. В. «Вигорання» працівників державної пенітенціарної служби України під час роботи із засудженими	249
Дідик Н. М. Соціально-психологічна підтримка осіб, звільнених з місць позбавлення волі.....	253
Дякович А. Г. Особливості ресоціалізації особистості в умовах позбавлення волі.....	256
Завацька Н. Є., Жигаренко І. Є. Соціально-психологічні чинники ресоціалізації особистості в умовах соціальної ізоляції.....	259
Кучманич І. М. Психологічні чинники особистісної деформації засуджених у місцях позбавлення волі.....	262
Ласточкин В. М. Роль екстремальних видів спорту у нейтралізації впливу на підлітків із диссоціальною поведінкою стресорів кризового сьогодення	265
Моїсєєнко І. Б. Особливості роботи з підлітками з девіантною поведінкою.....	267
Пасічник А. В. Окремі питання врегулювання правового статусу дітей зони АТО	271
Соцька І. В. До питання соціально-психологічної адаптації молодого спеціаліста у кризовий період.....	275
Сябренко Г. П., Колєва Г. М. Досвід організації центру медико-психологічної реабілітації «КОМ-ПАС» на базі Кіровоградського обласного госпіталю ветеранів війни.....	279
Тесленко М. М. Психологічний супровід ресоціалізації учасників бойових дій	282
Троїцька М. Є. Особливості ставлення до побутового насильства як соціально-психологічного явища	285
Харченко Т. Г. Визначення та вплив на процес ресоціалізації особистості провідних індивідуально-особистісних тенденцій засуджених з психопатією	287
Чернецька Ю. І. Соціально-педагогічна робота з наркозалежною молоддю, схильною до суїцидальної поведінки.....	291
Чижиченко Н. М., Казнієнко О. В. Методи психологічної корекції кризових станів засуджених	293
Щербакова І. М., Вовденко О. Г. Попередження імпульсивно-суїцидальних дій засуджених до довічного ув'язнення	296
Янчий А. И. Актуальность исследования социальной перцепции у подростков с девиантным поведением.....	298

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ ТА КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ ЖИТТЯ

Балл Георгій Олексійович

д. психол. н., професор, член-кор. НАПН України
Інститут психології імені Г. С. Костюка (м. Київ)

ЗАСАДИ СЛУШНОЇ ПОВЕДІНКИ У СКЛАДНИХ СИТУАЦІЯХ: РАЦІОГУМАНІСТИЧНИЙ ПІДХІД

1. Слушна поведінка особи у складній (зокрема, критичній) ситуації передбачає чітке додержання ціннісних (зокрема, етичних) орієнтирів та їх адекватне втілення у вчинкові, відповідне характеристикам вказаної ситуації. Спробуймо з'ясувати, чим здатна допомогти у визначенні засад потрібної поведінки концепція раціогуманізму, орієнтована на синтез гуманістичної й раціоналістичної традицій.

2. Звертаючись до головних етичних категорій – *добра і зла*, – ця концепція пропонує трактувати добро як сутнісний атрибут природо- й культуровідповідного гармонійного розвитку людей і людських спільнот, а зло – як атрибут перешкод такому розвитку. Це трактування підкреслює асиметрію добра й зла (всупереч маніхейським, у широкому сенсі, поглядам) і пояснює, чому тактична перевага прихильних злу стратегій соціальної поведінки, що досягається завдяки ігноруванню ними моральних обмежень на вибір засобів досягнення цілей, у довгостроковій перспективі не призводить до тотального торжества зла. Річ у тому, що згаданій тактичній перевазі зла протистоїть стратегічна перевага добра, зумовлена його відповідністю сутнісним закономірностям буття.

Є доречним, що гуманістично налаштовані люди схильні сприяти поширенню у світі першої етичної системи, за В. Лефевром, яка, на відміну від другої етичної системи, беззастережно відкидає зло, навіть таке, що завдається іншому джерелові зла, можливо, більшого. Проте таке сприяння варто здійснювати обережно, з урахуванням життєвих і суспільних реалій. Слушно зазначається, що реальне суспільство потребує «певної пропорції» представників обох систем – «тих, хто підтримує

оздоровлення соціальної, культурної, матеріально-побутової й інших сторін життя сім'ї та держави.

Загальну задачу шкільної психологічної служби складає контроль за проходженням психічного розвитку дитини на основі уявлень про нормативний зміст і вікові періодизації цього періоду. М. Р. Бітянова виділяє наступні напрямки діяльності шкільного психолога: прикладна психодіагностика; психокорекційна і розвиваюча робота із школярами; консультування і психологічна освіта школярів, їх батьків і педагогів; соціально-диспетчерська діяльність.

На наш погляд, прийшов час додати ще один напрямок діяльності шкільної психологічної служби – психотерапевтичний, для вирішення проблем, що розглядались вище, проте таких спеціалістів ще потрібно підготувати.

Вітчизняні психологи мають чималі здобутки – дитячою психотерапією займалася так звана ленінградська школа і, в першу чергу, О. І. Захаров, В. І. Гарбузов, Є. Г. Єйдемільер та М. І. Буянов, О. С. Співаковський, Ю. С. Шевченко та інші. Методологічною основою дитячої психотерапії є комплексне використання різних психотерапевтичних підходів в рамках основних форм психотерапії (індивідуальної, сімейної, групової) з урахуванням специфіки і етапів онтогенетичного розвитку. Психотерапевт шкільної психологічної служби має вільно орієнтуватися в проблемах психічного розвитку дитини і зокрема шкільними етапами нервово-психічного розвитку дитини – 7-8 років; періодом адаптації особистості в колективі 9-11 років; підлітковим періодом 11-17 років – коли комплекс психотерапевтичних і педагогічних міроприємств має бути спрямовано перш за все на відвернення дисоціації підлітка, під якою розуміють різні порушення поведінки (токсоматичне, втрата контактів, суїцидальне); на підвищення самооцінки; зміну неадекватного рівня домагань; усунути викривлений образ Я; створення широкої тимчасової перспективи (В. Г. Кондрашенко, Є. Г. Єйдемільер; С. А. Кулаков; Ю. В. Попов).

Професія психотерапевта шкільної психологічної служби є особливим видом діяльності, яка вимагає, крім знань, певних особистісних якостей, особливої структури світогляду. Тому, разом з теоретичними

знаннями і професійним вмінням, які є фундаментом будь-якої професії, особистості, які набувають психотерапевтичну спеціалізацію, потребують комплексного психолого-педагогічного підходу до створення умов особистісного зростання в процесі становлення професійної ідентичності.

Козир Маргарита Валентинівна

к. пед. н., старший викладач кафедри теорії та історії педагогіки

Київський університет імені Бориса Грінченка

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Перетворення сучасної цивілізації в інформаційне суспільство актуалізує проблему формування інформаційної компетентності особистості в кризових умовах, яка стає визначальним чинником ефективності її трудової діяльності і повсякденного життя. Інформаційна компетентність виявляється в умінні технологічно мислити і передбачає наявність аналітичних, проектних, прогностичних умінь в засвоєнні і застосуванні інформації. У сучасному тлумаченні терміну «інформаційна компетентність» найчастіше йдеться про використання комп'ютерних інформаційних технологій, тому варто розмежувати поняття «комп'ютерна компетентність» й «інформаційна компетентність».

Дослідженням у галузі інформаційної компетентності присвячено роботи О. Буйницької, Ю. Зубова, Н. Насирової, В. Фокєєва та інших. Ряд учених розглядає інформаційну компетентність як складову професійної компетентності.

Формування інформаційної компетентності особистості в кризових умовах припускає формування універсальних навичок мислення і вирішення задач: уміння спостерігати і робити логічні висновки, використовувати різні знакові системи і абстрактні моделі, аналізувати ситуацію з різних точок зору, розуміти загальний контекст і приховане значення висловів, самостійно працювати над підвищенням власної компетентності в цій сфері.

Як свідчить практика, специфікою інформаційної компетентності особистості є вміння знаходити, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел. Таким чином, інформаційна компетентність – це добра обізнаність у світі інформації. Важливою складовою нової парадигми освіти є ідея неперервного навчання, що охоплює усі форми, типи та рівні навчальної діяльності. Реалізація ідеї неперервного навчання спрямована на подолання головної суперечності сучасної системи освіти – суперечності між стрімкими темпами збільшення обсягів інформації у світі та обмеження можливостями їх засвоєння людиною. Ця суперечність спонукає навчальні заклади формувати в учнів уміння вчитися, знаходити інформацію, критично її оцінювати і творчо використовувати, тобто формувати в них інформаційну культуру.

Інформаційна культура – це сукупність духовних цінностей у сфері інформаційних відносин, створених людством упродовж його історії. Сучасні вчені і практики вважають, що загальний стан інформаційної культури учнівської молоді не можна визначити задовільним. На уроках з одного предмета вони не вміють застосовувати знання, набуті на уроках з інших предметів. Як правило, випускники шкіл виявляються безпорадними, розв'язуючи типові інформаційні завдання: не знають складу бібліотечних каталогів і картотек, їх специфічних особливостей під час пошуку інформації, не обізнані з алгоритмами розв'язання пошукових завдань, не володіють методикою виконання інформаційних запитів, неспроможні грамотно оформити результати пошуку тощо. Найбільш тривожним симптомом, що характеризує низький рівень інформаційної культури школярів, є те, що вони не визнають власної некомпетентності в галузі інформаційної діяльності; не уявляють цінності спеціальних знань і навичок інформаційного самообслуговування, не розуміють, яку реальну допомогу ці знання та навички можуть надати їм у різних сферах практичної діяльності (навчальній, науково-дослідній, самоосвітній, на дозвіллі).

У наш час через стрімке збільшення обсягів інформації шкільні посібники з будь-якого предмета не можуть умістити всі наявні відомості. Більш того, інформація швидко застаріває, і не варто розраховувати на те, що набуті знання будуть актуальними упродовж кількох десятиліть,

«багажем на все життя». І тому, згідно з принципами особистісно орієнтованого навчання, і, спираючись на власний досвід підготовки до уроків, учень повинен самостійно набувати нові знання і вміння, використовувати всю різноманітність інформаційних ресурсів, зокрема друковане слово, аудіо- та відеоматеріали, електронні мережі, а саме: знати джерела навчальної інформації; швидко знаходити у «Змісті» необхідну сторінку; знаходити у «Вступі» необхідну інформацію, як працювати з нею; орієнтуватись у шрифтових виділеннях і рубрикаціях, додатках; працювати з термінологічним покажчиком; аналізуючи прочитане, поділяти надану інформацію на основну та другорядну; слідувати за логікою викладення автором думки, знаходити головне у прочитаному; занотовувати важливі думки, висловлювання, цитати; конспектувати прочитане своїми словами; знаходити фактичні помилки у відповідях однокласників; переказувати прочитане; робити висновки; встановлювати міжтемні зв'язки у прочитаному; обґрунтовувати відповідь, добирати влучні аргументи; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у процесах життєдіяльності.

Виходячи з вищенаведеного, пропонуємо наступні етапи формування інформаційної компетентності особистості в кризових умовах:

- формувати міцні базові знання;
- вчити, де учень може знайти необхідну йому інформацію з теми;
- формувати вміння застосовувати необхідні новітні інформаційні технології;
- розвивати уміння відфільтровувати тільки актуальну та корисну інформацію;
- формувати вміння аналізувати інформацію, помічати закономірності та використовувати їх, прогнозувати й робити висновки;
- формувати вміння на основі аналізу попередньої інформації висловлювати власну точку зору;
- формувати вміння генерувати оригінальні думки та ідеї;
- формувати вміння практично реалізовувати на основі власних ідей нові розробки, технології, проекти тощо.

Наукове видання

**ОСОБИСТІСТЬ У КРИЗОВИХ УМОВАХ
ТА КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ ЖИТТЯ**

Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції

19 – 20 лютого 2015 р.

Друкуються в авторській редакції з оригінал-макетів наданих авторами публікацій. Відповідальність за зміст матеріалів та достовірність викладених фактів несуть автори публікацій.

Відповідальна за випуск С. Б. Кузікова

Комп'ютерна верстка Ю. С. Ліхачова

Здано в набір 20.12.14. Підписано до друку 26.01.15.

Формат 60х84/16. Гарн. Cambria. Папір офсетний.

Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 17,4. Обл.-вид. арк. 16,1.

Тираж 100 прим. Вид. №6.

Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

Виготовлено у видавництві СумДПУ імені А. С. Макаренка